

Irak'ın Yükünü Sirtında Taşıyan Kent: Telafer

Telafer bir Türkmen şehri olmasına rağmen Irak'taki mezhepsel mücadele ve el-Kaide'nin Telafer üzerinde kurduğu baskı, Telafer'de yaşayan Türkmenler arasında da problemlere yol açmış, IŞİD'in Telafer'i kontrol etmesiyle birlikte Telaferli Türkmenler arasındaki problemler giderek derinleşmiştir.

Bilgay DUMAN

Musul'un yaklaşık 70 km kuzeybatısında yer alan, Türkiye sınırına 110 km mesafede, Irak'ın en büyük ilçesi ve bir Türkmen kenti olan Telafer, 2014'ün Haziran ayında IŞİD'in kontrolü altına girmiştir. IŞİD öncesi dönemde Telafer'de çevre köyler ve nahiyelerle birlikte 510.000 nüfus yaşarken, ilçe merkezinin nüfusu 230.000 olarak bilinmektedir. Merkez ilçe nüfusunun tamamını Türkmenler oluştururken, Telafer'e bağlı Zummar, Rabia ve İyaziye (Avgani) olmak üzere üç nahiye bulunmaktadır. Bu nahiyelerden İyaziye'de Türkmen nüfusu çoğunluktadır. Rabia'da nüfusun çoğunluğu Sünni Araplardan oluşurken, çevre köylerinde Türkmenler ve az sayıda Kürt nüfusun bulunduğu bilinmektedir. Zummar'da ise Kürt ve Gergeri nüfus çoğunluğunun yanı sıra Sünni Arap köyleri de bulunmaktadır. Haziran 2014'te IŞİD'in kente girmesiyle nüfusun yaklaşık %95'i göç etmek durumunda kalmıştır. Bu nüfusun büyük bir kısmı Irak içerisinde yer değiştirirken, bir kısmı da ülke dışına (daha çok Türkiye'ye) göç etmiştir.

Yoğun nüfusu ve geniş yüzölçümüne rağmen, "il statüsü"ne sahip olmayan Telafer'in, sadece Türkmenlerin yaşadığı bir yöre olması sebebiyle il olamadığı iddia edilmektedir. Telafer'in vilayet olması ilk kez 1977'de gündeme gelmiştir. Bu tarihte Nefes, Tikrit, Duhok ve Telafer'in il olmasına ilişkin çalışma başlatılmıştır. Anılan dört ilçeden üçü vilayet statüsüne kavuşmuş, buna karşılık nüfusun

büyük bir kısmı Türkmen olması nedeniyle Telafer, aynı hakkı elde edememiştir. Daha sonra aynı konuyu 2002'de tekrar gündeme gelmiş, ancak Irak'ın işgali nedeniyle gündemden düşmüştür. Bununla birlikte, 2003'ten sonra Telafer'in vilayet olması talebi Türkmenler tarafından defalarca gündeme getirilmiş, hatta Irak Türkmen Cephesi'nin 2005 seçim programında yer almış ve Türkmen milletvekili adayları tarafından da seçim vadedi olarak tekrarlanmıştır. Musul kentinin en büyük ilçesi olan Telafer'de, ABD ordusunun Irak'ı işgali sırasında ve sonrasında kayda değer bir olay, isyan veya silahlı bir mücadele olmamış; ancak 2004 ve 2005 yılının Eylül aylarındaki operasyonlarda kentte bulunan Türkmenlerin tamamına yakını yerlerini terk etmek zorunda kalmış ve Telafer'de tam bir kaos ortamı oluşturulmuştur. Bu süreçte Kürt grupların Telafer'e yönelik baskısı artmıştır. Iraklı Kürtler, Telafer'in Türkmen dokusundan dolayı bu bölgeyi kontrol edememiş; Telafer'i kontrol edemeyen Kürt gruplar da, Musul üzerinde de istediği baskı ve denetimi oluşturamamıştır. Telafer, Suriye'nin Kürt bölgeleriyle Irak'ın Kürt bölgelerini birbirinden ayırmaktadır. Telafer'in tamamının Türkmenlerden oluşması bu bölgedeki Kürt bloğunun oluşumuna da engel olmaktadır.

2014 yılının başlarında Telafer'in vilayet olması konusunda Irak Parlamentosu'ndan tekrar bir karar çıkmış olsa da, önce Irak'ın seçim sürecine girmesi, sonrasında da IŞİD'in varlığıyla birlikte

Haşdi Şaabi'nin operasyona katılıp katılmayacağı konusundaki soru işaretleri gündemi meşgul etmiş, ancak sonuç itibarıyla Haşdi Şaabi Telafer'de yapılan operasyona ordu ve polis birlikleriyle katılmıştır.

Telafer'deki süreç tamamen durmuştur. 2004-2005'te yaşanan katolik ortam, Irak'ta IŞİD varlığının ortaya çıkmasıyla bir kez daha yaşanmış ve Telafer Haziran 2014'te IŞİD'in denetimi altına girmiştir. Süreç içerisinde IŞİD'in en önemli kalelerinden bir haline gelen Telafer, özellikle IŞİD'in doğu-batı bağlantı noktası olmuş, Suriye-Irak arasındaki militan geçişinin sağlandığı alan olarak ön plana çıkmıştır.

IŞİD'in Irak'taki ana merkezi olarak bilinen ve IŞİD lideri Ebu Bekir Bağdadi'nin "hilafetini" ilan ettiği yer olan Musul'un IŞİD'den geri alınmasına yönelik 17 Ekim 2016 tarihinde IŞİD'e Karşı Uluslararası Koalisyon Güçleri'nin koordinasyonunda Irak güvenlik güçleri tarafından başlatılan Musul'u Kurtarma Operasyonu, 9 Temmuz 2017 tarihinde Irak Başbakanı Haydar el-Abadi'nin şehri ziyaret edip zafer konuşmasıyla resmen tamamlanmış; ardından 20 Ağustos 2017 tarihinde Telafer operasyonunun resmen başladığı

duyurulmuştur. Ancak bundan önce Musul operasyonunun başlamasının ardından 1 Kasım 2016'da Haşdi Şaabi, Telafer'e yönelik bir hamle yaparak Hammam el-Alil'den Telafer'e doğru uzanan bir koridor açmak için operasyon başlatmıştır. Haşdi Şaabi'nin öncülüğünde başlatılan, Irak polisi ve ordusunun da destek verdiği operasyonda 8 Kasım 2016 tarihinde Telafer Havaalanı'na ulaşılmış ve Telafer'in çevre köyleri IŞİD'den temizlenmiştir. Ancak bundan sonra Telafer merkezi yerine Telafer'in güneyinden batıya (Suriye sınırına) doğru ilerleyen Haşdi Şaabi operasyonları, 29 Mayıs 2017 tarihinde Suriye sınırına ulaşmıştır. Operasyonlar Telafer şehir merkezi yerine, sınır hattı boyunca Kaim'e doğru ilerlemiştir. Bu sürede Musul operasyonunun da devam etmesi, başka bir şehre yönelik operasyonu gündeme getirmemiştir. Ancak Musul operasyonunun tamamlanmasıyla IŞİD'in elindeki son yerleşim yerleri olarak bilinen Telafer, Havice, Kaim, Hit gibi bölgelere yönelik operasyonlar gündeme gelmeye başlamış ve 31 Ağustos 2017 tarihinden Irak Başbakanı Haydar el-Abadi Telafer operasyonunun resmen başladığını açıklamıştır. Özellikle Telafer'e yönelik yapılacak operasyonun kim tarafından yapılacağı ve şehrin kontrolünün kim tarafından ve nasıl sağlanacağına yönelik tartışmalar operasyon açısından tartışma yaratmıştır. Özellikle Haşdi Şaabi'nin operasyona katılıp katılmayacağı konusundaki soru işaretleri gündemi meşgul etmiş,

ancak sonuç itibariyle Haşdi Şaabi Telafer'de yapılan operasyona ordu ve polis birlikleriyle katılmıştır. Diğer taraftan Telafer'in kurtarılması sadece Telafer için değil, Irak'ın kuzeyindeki IŞİD varlığının bitirilmesi açısından da büyük bir önem arz etmektedir.

Öte yandan Telafer bir Türkmen şehri olmasına rağmen Irak'taki mezhepsel mücadele ve el-Kaide'nin Telafer üzerinde kurduğu baskı, Telafer'de yaşayan Türkmenler arasında da problemlere yol açmış, IŞİD'in Telafer'i kontrol etmesiyle birlikte Telaferli Türkmenler arasındaki problemler giderek derinleşmiştir. Mevcut durum itibariyle Haşdi Şaabi'nin operasyona katılması, kentte yerleşmesi, Telafer'deki geri dönüşlerin nasıl sağlanacağı konusunda soru işaretleri ortaya çıkarmaktadır. Geri dönüşlerin sağlanabilmesi için Telafer'de bölge halkından dengeli bir gücün kurularak, Telafer'in güvenliğinin bu güce teslim edilmesi faydalı olacaktır. Aksi takdirde intikam eylemlerinin olması ya da güvenlik boşluklarının ortaya çıkması Telafer'deki düzenin sağlanmasını zorlaştıracaktır.

Öte yandan Telafer'in Sincar'a doğru olan Türkmen köylerinin bazıları IŞİD'den kurtarılmış olsa bile PKK ve uzantılı örgütlerin tehdidiyle karşı karşıyadır. Ayrıca peşmergelerin de Telafer'in kuzey ve kuzeybatısındaki bazı Türkmen köylerini IŞİD'den kurtarmasına rağmen, Türkmen halkının bu köylere geri dönüşüne izin vermediği, hatta bazı yerleşim yerlerini

Telafer bir Türkmen şehri olmasına rağmen Irak'taki mezhepsel mücadele ve el-Kaide'nin Telafer üzerinde kurduğu baskı, Telafer'de yaşayan Türkmenler arasında da problemlere yol açmış, IŞİD'in Telafer'i kontrol etmesiyle birlikte Telaferli Türkmenler arasındaki problemler giderek derinleşmiştir.

yıkıttığı bilinmektedir. Telafer'den 450.000'den fazla Türkmen'in göç etmiş durumdadır. Bu halk, Irak içerisinde ve Türkiye'de zor şartlar altında yaşam mücadelesi vermektedir. Bu nedenle Telafer operasyonunun tamamlanmasıyla geri dönüşler açısından ciddi bir yük de ortaya çıkacaktır. Ancak öncelikle Telafer'deki kamu hizmetlerinin sağlanması gerektiği ortadadır. Zira doğrudan IŞİD'in varlığının ortaya çıkardığı tahribatın yanı sıra, IŞİD'le savaş da kentte ciddi bir yıkıma yol açmıştır. Bu konuda Türkiye'nin de önemli bir rol alabileceğini söylemek mümkündür. Telafer'in Türkmen kimliğinin yanı sıra Musul'daki istikrarın sağlanması noktasında da Telafer'in yeniden yapılandırılması ve geri dönüşlerin sağlanması önemli olacaktır. ○

ORSAM Araştırmacısı